

Original Article

Male Domestic Violence against Female: An Evolutionary Approach

Mehdi Sabooripour¹

Highlights

- Evolutionary criminology seeks the fundamental causes of crime in the seven million year process of human evolution.
- Male domestic violence is rooted in "paternal uncertainty" and evolutionary strategies for controlling one's partner and ensuring the transmission of genes to subsequent generations.
- Because the evolutionary traits that generate male domestic violence cannot be eliminated, only through understanding and managing them can this type of violence be curbed.

ABSTRACT

Introduction

The prevailing approach in mainstream criminology toward understanding the etiology of crime has traditionally focused on identifying proximal causes of criminal behavior. Within this conceptual framework, scholars have emphasized risk factors such as associative patterns with delinquent peers, inadequate socialization processes during formative developmental stages, familial instability and dysfunction and community disorganization. These factors have formed the cornerstone of both theoretical explanations and preventive interventions in conventional criminology. While this perspective has undoubtedly made significant contributions to our comprehension of criminal behavior and informed numerous prevention strategies, it nevertheless presents certain epistemological limitations. Evolutionary criminology, building upon the theoretical foundations of evolutionary psychology, posits that beyond these immediate causal factors lies a deeper stratum of explanation rooted in our species' phylogenetic history. This emerging discipline maintains that natural selection and sexual selection have shaped not only the physical morphology of contemporary humans but also our psychological architecture. To elaborate, human evolution was not solely driven by physical adaptations such as encephalization or the development of bipedal locomotion. Equally crucial were psychological adaptations including sexual proprietariness, predator avoidance mechanisms, kin recognition and attachment systems and nocturnal anxiety responses. These psychological traits played instrumental roles in enhancing the inclusive fitness of our ancestors throughout their evolutionary trajectory. Consequently, any comprehensive analysis of human behavior - including criminal behavior - that fails to incorporate these evolutionarily informed perspectives remains fundamentally incomplete.

Methods

The current paper employs a rigorous meta-analytic methodology, systematically reviewing all peer-reviewed research published in indexed journals specializing in evolutionary psychology and criminology

How to Cite: Sabooripour, Mahdi, "Male Domestic Violence against Female: An Evolutionary Approach", Legal Research, Vol. 29, No. 114, 2026, pp: 127-144.

DOI: <https://doi.org/10.48308/jlr.2025.241616.2958>

Received: 21/09/2025-Accepted: 23/12/2025

1. Associate Professor, Faculty of Law, Shahid Beheshti University, Tehran, Iran
Corresponding Author Email: m_sabooripour@sbu.ac.ir

Copyright: © 2026 by the authors. Submitted for possible open access publication under the terms and conditions of the Creative Commons Attribution (CC BY) license (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>).

between 2004 and the present. Given both the relative paucity of evolutionary literature in criminological research and the specific focus of this study on domestic violence phenomena, particular care has been taken to ensure exhaustive coverage and accurate representation of all relevant scholarly works.

Results and Discussions

Epidemiological data collected across diverse cultural contexts reveals that approximately 30% of women worldwide experience physical intimate partner violence during their lifetime. Domestic research shows a similar, if not worse, situation. Some studies report that 66% of Iranian women have experienced various forms of domestic violence - verbal, physical, psychological, economic, and sexual. The trend has been increasing, rising from about 52,000 cases in 2009 to over 83,000 cases in 2018. Despite decades of multidisciplinary research aimed at elucidating the etiology of domestic violence, effective prevention remains an elusive goal. Traditional criminological explanations have predominantly emphasized socio-cultural determinants, including patriarchal ideological systems, Social learning of aggressive behavioral scripts and media influences modeling violent interpersonal dynamics. While these factors undoubtedly contribute to our understanding, they fail to provide a complete explanatory framework. Evolutionary criminology offers complementary insights by examining the ultimate causation of such behaviors through the lens of our species' evolutionary history. From an evolutionary perspective, the capacity for violence represents an adaptive psychological mechanism that has been selectively retained in the human behavioral repertoire. Numerous studies indicate that violence remains a persistent cognitive option for humans. For instance, a survey of 5,000 men and women revealed that 91% of men and 84% of women have seriously considered killing someone at least once in their lifetime. Notably, men consistently dominate these statistics - a global criminological pattern showing male overrepresentation in violent crimes specifically and criminal behavior generally. This phenomenon has at least two evolutionary explanations: A) Intersexual competition for resources throughout hominid evolution, meant that males who successfully maintained control over critical resources (e.g., nutrient-rich territories, high-quality shelter) through aggressive displays and physical dominance enjoyed greater reproductive success. This created an evolutionary arms race favoring males with enhanced capacities for territorial defense, resource acquisition and competitive confrontation. B) Intersexual selection pressures: In both polygynous mating systems (which characterized most of human evolutionary history) and more recent monogamous systems, males employed aggressive strategies to secure and retain high-fertility mates, prevent mate poaching by competitors and ensure paternity certainty. Paternity uncertainty is the core evolutionary mechanism in domestic violence. The phenomenon of male-perpetrated intimate partner violence finds its most parsimonious evolutionary explanation in the concept of paternity uncertainty. The unique nature of human internal fertilization created an adaptive problem for ancestral males: the impossibility of absolute certainty regarding genetic parentage. This evolutionary pressure selected for a suite of anti-cuckoldry adaptations, including: A) Mate guarding behaviors: These behaviors consist of actions a husband takes to prevent his wife from having sexual relations with other men by controlling and restricting her interactions and activities, encompassing a wide range of option like social isolation tactics, monitoring of partner's social interactions and emotional manipulation strategies. B) Preemptive aggression like punitive responses to perceived infidelity threats, escalated violence during periods of suspected conception and intensified control during pregnancy. C) Reproductive interference strategies like forced termination of pregnancies with uncertain paternity and neonaticide in cases of confirmed non-paternity. These hierarchically implemented strategies all serve a single purpose: reducing the likelihood of the mate's pregnancy by other males, thereby ensuring the male's genetic transmission to the next generation.

Conclusion

The evolutionary perspective does not posit that intimate partner violence represents an inevitable or morally justifiable outcome of our biological heritage. Rather, it provides a crucial missing dimension to our understanding by revealing the deep phylogenetic roots of these behavioral patterns. Modern manifestations of domestic violence can be understood as the maladaptive expression of evolved psychological mechanisms that were originally selected for in ancestral environments radically different from contemporary social contexts. This recognition allows for more nuanced theoretical models that integrate both proximate (sociocultural) and ultimate (evolutionary) causation, development of prevention programs that account for these deeply ingrained behavioral tendencies and more effective intervention strategies that target the psychological mechanisms underlying violent behavior. In other words, the integration of evolutionary perspectives with traditional criminological approaches offers the promise of greater explanatory power in understanding criminal behavior, more comprehensive prevention frameworks and more effective policy interventions. By acknowledging both the immediate social determinants and the evolutionary foundations of criminal behavior, we move closer to developing truly holistic solutions to the complex problem of domestic violence in modern societies.

Keywords: Evolution, Evolutionary Criminology, Domestic Violence, Paternity Uncertainty, Mate Guarding.

رویکردی تکاملی به خشونت خانگی شوهر نسبت به زن

مهدی صبوری پور^۱

نکات برجسته

- جرم‌شناسی تکاملی، علل بنیادین جرم را در فرآیند هفت‌میلیون‌ساله تکامل انسان جست‌وجو می‌کند.
- خشونت خانگی مردانه، ریشه در «شک در پدر بودن» و راهبردهای تکاملی برای کنترل همسر و اطمینان از انتقال ژن به نسل‌های بعدی دارد.
- به دلیل غیر قابل حذف بودن ویژگی‌های تکاملی موّلد خشونت خانگی مردانه، تنها با شناخت و مدیریت آن‌ها می‌توان این نوع خشونت را مهار کرد.

چکیده

جرم‌شناسی تکاملی، برخلاف جرم‌شناسی متعارف که بر علل بی‌واسطه‌ای چون اختلالات روانی یا محیط خانوادگی تمرکز دارد، ریشه‌های عمیق‌تر رفتارهای مجرمانه را در فرآیند تکامل انسان جست‌وجو می‌کند. از این منظر، بسیاری از ویژگی‌های روانی امروزی، از جمله خشونت، محصول انتخاب طبیعی و جنسی برای بقا و تولیدمثل هستند. خشونت مردانه در دیدگاه تکاملی دو عامل اصلی دارد: نخست رقابت بر سر منابع (مثل غذا و قلمرو) که استفاده از خشونت را برای حفظ این منابع توجیه می‌کند؛ دوم رقابت بر سر جفت، زیرا مردانی که توانایی بیشتری در کنترل دسترسی به زنان داشتند، احتمال بیشتری برای انتقال ژن‌هایشان به نسل بعدی هم داشتند. این پژوهش به‌صورت فراتحلیل و با بررسی تمام مطالعات منتشرشده در منابع معتبر مرتبط با روان‌شناسی و جرم‌شناسی تکاملی از سال ۲۰۰۴ تاکنون انجام شده است. یافته‌ها نشان می‌دهد که عامل کلیدی خشونت خانگی مردان علیه زنان از منظر تکاملی «نااطمینانی از پدر بودن» است. از آنجاکه مردان نمی‌توانند مطمئن باشند همسرانشان رابطه جنسی با دیگران نداشته‌اند، مکانیسم‌های تکاملی مانند کنترل جنسی و خشونت پیشگیرانه شکل گرفته‌اند. این مکانیسم‌ها شامل محدود کردن ارتباط زن با مردان دیگر، پرخشگری هنگام احتمال خیانت، افزایش خشونت در دوران بارداری (به‌خاطر تردید در پدری جنین) و حتی کشتن فرزندان می‌شوند. از منظر دیگر، این پژوهش نشان می‌دهد که رویکردهای تک‌عاملی مانند نسبت دادن خشونت به فقر، بیکاری، اعتیاد یا آموزه‌های مردسالارانه کفایت توضیحی ندارند. رویکرد تکاملی با عمق‌بخشی به تحلیل علت‌شناختی، ریشه‌های این رفتارها را در سازوکارهای تکاملی نشان می‌دهد و درک جامع‌تری از پدیده فراهم می‌آورد.

کلید واژگان: تکامل، جرم‌شناسی تکاملی، خشونت خانگی، نااطمینانی پدری، محافظت از جفت.

استناد به این مقاله: صبوری پور، مهدی، «رویکردی تکاملی به خشونت خانگی شوهر نسبت به زن»، فصلنامه تحقیقات حقوقی، دوره ۲۹، شماره ۱۱۴، تیر ۱۴۰۵، صص: ۱۲۷-۱۴۴.

DOI: <https://doi.org/10.48308/jlr.2025.241616.2958>

تاریخ دریافت: ۱۴۰۴/۰۶/۳۰ - تاریخ پذیرش: ۱۴۰۴/۱۰/۰۲

۱. دانشیار، دانشکده حقوق، دانشگاه شهید بهشتی، تهران، ایران
ایمیل نویسنده مسئول: m_sabooripour@sbu.ac.ir

Copyright: © 2026 by the authors. Submitted for possible open access publication under the terms and conditions of the Creative Commons Attribution (CC BY) license (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>).

مقدمه

تا اوایل قرن نوزدهم میلادی، دیدگاه غالب در میان زیست‌شناسان این بود که موجودات زنده از بدو پیدایش خود به شکل ثابتی باقی مانده‌اند و در طول زمان، تغییری در اوصاف و ویژگی‌های آنها اتفاق نیفتاده است.^۱ اما در این قرن، ابتدا ژان باتیست لامارک^۲ فرانسوی، نظریه فرگشت گونه‌ها از طریق دو قانون «استفاده و عدم استفاده»^۳ و «توارث صفات اکتسابی»^۴ را مطرح کرد^۵ که البته با پژوهش‌ها و آزمایش‌های بعدی مردود شد، اما زمینه را برای طرح نظریه تکامل از طریق انتخاب طبیعی^۶ توسط چارلز داروین^۷ انگلیسی آماده کرد. او این نظریه را در کتاب «در باب منشأ انواع»^۸ مطرح کرد و سپس در کتاب بعدی خود به نام «تبار انسان»^۹ نوع انسان را نیز مشمول تکامل دانست و ادعا کرد که نوع انسان، تباری مشترک با میمون‌های بزرگ^{۱۰} آفریقایی همچون شامپانزه و گوریل دارد.^{۱۱} مطابق نظریه تکامل از طریق انتخاب طبیعی، تمام موجودات زنده‌ای که به یک گونه تعلق دارند (مانند خرگوش‌ها، انسان‌ها یا شامپانزه‌ها) به دلیل جهش^{۱۲} که در جریان تولیدمثل اتفاق می‌افتد، لزوماً دارای ویژگی‌های یکسانی نیستند. برخی از افراد یک گونه، ویژگی‌هایی دارند که به سازگاری بهتر آنها با محیط زندگی‌شان کمک می‌کند. در روند تکامل انسان نیز از این‌گونه جهش‌ها، فراوان اتفاق افتاده است. به‌عنوان مثال می‌توان به جهشی اشاره کرد که به شکل‌گیری «انگشت شست مقابل»^{۱۳} در انسان منجر شده است. شواهد فسیلی نشان می‌دهد که در نیاکان انسان‌های امروزی نیز همانند بسیاری دیگر از پستانداران، انگشت شست دست (همانند انگشت شست پا) به موازات چهار انگشت دیگر قرار داشته، اما در اثر جهشی که حدود سه میلیون سال قبل اتفاق افتاده، انگشت شست دست اجداد باستانی انسان در مقابل چهار انگشت دیگر قرار گرفته و به این ترتیب، این قابلیت را به اجداد انسان داده است که بتوانند انگشت شست دست خود را دور بقیه انگشتان حلقه کنند. همین جهش ظاهراً ساده، یکی از مهم‌ترین تغییراتی بوده که منتهی به شکل‌گیری انسان خردمند امروزی شده است؛^{۱۴} زیرا دقت حرکتی دست انسان را افزایش داده و توانایی انسان‌های اولیه در ساخت و استفاده از ابزارهای سنگی، کنترل آتش، انجام ریزه‌کاری‌هایی مانند ساخت نیزه یا کشیدن نقاشی بر دیواره غارها و حتی نواختن آلات موسیقی را باعث شده است.^{۱۵}

علاوه بر انتخاب طبیعی که به شرح مذکور عمل می‌کند، سازوکار دیگری نیز بر تکامل موجودات زنده مؤثر است که انتخاب جنسی^{۱۶} نامیده می‌شود. منظور از این نوع انتخاب آن است که برخی ویژگی‌ها در بعضی جانوران باعث می‌شود

^۱ این دیدگاه را ثبات انواع (fixism) می‌نامند.

^۲ Jean-Baptiste Lamarck

^۳ Use and Disuse

^۴ Inheritance of Acquired Characteristics

^۵ Peretti, Alfredo V., Lucía S. Calbacho-Rosa and Paola A. Olivero. *Rules and Exceptions in Biology: from Fundamental Concepts to Applications*, Springer, 2024, P 86.

^۶ Evolution by Natural Selection

^۷ Charles Darwin

^۸ On The Origin Of Species

^۹ Descent Of Man

^{۱۰} Great Apes

^{۱۱} صبوری پور، مهدی، *کلیات حقوق جزا*، تهران: میزان، ۱۴۰۲، صص ۱۲۴-۱۲۳.

^{۱۲} Mutation

^{۱۳} Opposable Thumb

^{۱۴} Sarkar, Sahotra and Jessica Pfeifer. *The Philosophy of Science*, Routledge, 2006, P 3.

^{۱۵} Langdon, John H. *Human Evolution: Bones, Cultures and Genes*, Springer, 2022, P 289.

^{۱۶} Sexual Selection

که شانس انتخاب آنها توسط جنس مخالف در فرایند جفت‌گیری و تولیدمثل افزایش یابد. مثال این ویژگی، دم بزرگ و رنگین طاووس نر است که جنس ماده این حیوان را جلب می‌کند. در انسان‌ها نیز ریش مردان و برجستگی برخی اندام‌های زنان، چنین کارکردی دارد. نتیجه انتخاب جنسی، همانند انتخاب طبیعی، این است که آن دسته از اعضای جمعیت یک گونه که دارای ترجیح جنسی برای جنس مخالف هستند (مثلاً طاووس‌های نر دارای دم رنگین و بزرگ یا انسان‌های مذکر دارای ریش)، بقا یافته‌اند.

زیست‌شناسان معتقدند که نظریه تکامل داروین بهترین تبیین برای شکل‌گیری گونه‌ها، ویژگی‌های زیستی آنها و تناسب آنها با محیط زندگی آنهاست^۱ و اگرچه نظریه تکامل، نظریه‌ای تخصصی است که در یک شاخه علمی خاص (زیست‌شناسی) مطرح شده، بر سایر حوزه‌های دانش نیز اثر گذاشته و به تعبیر هربرت اسپنسر^۲ کلید یگانگی تمامی حوزه‌های دانش است.^۳ به بیان دیگر، رویکرد داروینی، نه فقط حوزه زیست‌شناسی را تحت سلطه خود در آورده، بلکه به حوزه‌های دیگر نظیر انسان‌شناسی، روان‌شناسی و اقتصاد نیز راه یافته و آنها را دگرگون ساخته است. جرم‌شناسی نیز از این روند مصون نمانده و تفکر داروینی برای تبیین علل جرم مورد استفاده قرار گرفته است.

در این نوشتار تلاش شده است تا از آموزه‌های نظریه تکامل برای تبیین علل ارتکاب خشونت خانگی مردان علیه زنانی که همسر یا شریک جنسی آنها هستند، استفاده شود. برای این منظور ابتدا درخصوص جرم‌شناسی تکاملی^۴ توضیحاتی داده شده و سپس به چرایی ارتکاب این مصداق خشونت خانگی از منظر تکاملی پرداخته شده است.

ذکر این نکته نیز ضروری است که همچون سایر نوشته‌هایی که درخصوص علت‌شناسی جرم به نگارش درآمده‌اند، هدف این نوشتار نیز توسعه دانش درباره شناخت پدیده مجرمانه است و همچون سایر فراتحلیل‌ها، جنبه توصیفی^۵ دارد و در پی آن است که ادبیات موجود در این زمینه را در قالبی نظام‌مند ارائه و بررسی تحلیلی کند. از این رو، مطالب پیش‌رو مطلقاً فاقد جنبه تجویزی^۶ هستند و هیچ‌گونه دلالتی هم بر قابل توجه بودن رفتار مورد تحلیل ندارند.

این مطالعه با به‌کارگیری روش مرور نظام‌مند توصیفی^۷ به بررسی و تحلیل جامع مطالعات مرتبط با تبیین تکاملی خشونت خانگی مردان علیه زنان پرداخته است. هدف اصلی، ارائه یک سنتز مفهومی از نظریه‌ها و یافته‌های موجود در این حوزه با تمرکز بر مکانیسم‌های تکاملی، به‌ویژه «نااطمینانی از پدر بودن» و «رقابت جنسی» بوده است.

۱. مفهوم‌شناسی جرم‌شناسی تکاملی

نوع نگاهی که جریان غالب جرم‌شناسی^۸ نسبت به علت‌شناسی جرم دارد، مبتنی بر شناسایی علل بی‌واسطه جرم است.^۹ در چارچوب این نوع نگرش است که عواملی همچون تعاملات ترجیحی با افراد بزهکار، عدم جامعه‌پذیری صحیح در دوران کودکی، اختلالات روانی درمان شده، اختلالات هورمونی، آسیب‌های مغزی، آشفتگی محیط خانواده و

۱. زیادات، عادل، *مواجهه با داروین: نخستین برخوردها با نظریه تکامل در شرق مسیحی و اسلامی*، ترجمه و پژوهش: امیرمحمد گمینی، تهران: کرگدن، چاپ سوم، ۱۳۹۶، ص ۴.

۲. Herbert Spencer

۳. کلاتری، ابراهیم، «قرآن و رویکردهای جدید نظریه تکامل»، *دوفصلنامه قرآن و علم*، دوره ۴، شماره ۶، ۱۳۸۹، صص ۱۴-۱۳.

۴. Evolutionary Criminology

۵. Descriptive

۶. Prescriptive

۷. Descriptive Systematic Review

۸. Mainstream Criminology

۹. Proximate Causes of Crime

ازهم‌گسیختگی جامعه محلی به عنوان عوامل خطرزای ارتکاب جرم معرفی می‌شوند و برای پیشگیری از بزهکاری نیز بر حذف و کنترل این عوامل تأکید می‌شود. این دیدگاه بسیار مفید و مؤثر بوده و کمک فراوانی به درک ما از بزهکاری و نیز طراحی و اجرای برنامه‌های پیشگیرانه کرده است. اما جرم‌شناسی تکاملی، با بهره‌گیری از آموزه‌های روان‌شناسی تکاملی،^۱ بر این اعتقاد است که ورای این عوامل که بی‌واسطه و مستقیم بر فرد بزهکار تأثیر می‌گذارند، می‌توان علل بنیادین ارتکاب جرم را، که ریشه در گذشته‌های بسیار دور و تکاملی گونه انسان دارند، جست‌وجو و شناسایی کرد؛ آن‌گاه با درآمیختن این یافته‌ها با نظریه‌های جریان غالب، که مبتنی بر شناخت عوامل بی‌واسطه‌اند، به رویکردی جامع‌تر و واقع‌بینانه‌تر نسبت به پدیده مجرمانه دست یافت.^۲

روان‌شناسی تکاملی بر این اعتقاد بنا شده است که انتخاب طبیعی و انتخاب جنسی، فقط ویژگی‌های جسمانی امروز انسان‌ها را شکل نداده‌اند، بلکه خصوصیات روانی انسان امروز نیز محصول همین فرایندهای تکاملی‌اند.^۳ به عبارت دیگر، صرفاً خصوصیات جسمانی مانند افزایش حجم مغز یا توانایی راه رفتن روی دو پا، نبوده‌اند که به تکامل انسان کمک کرده‌اند، بلکه خصوصیات روان‌شناختی همچون انحصارطلبی جنسی، ترس از شکارچیان، دلبستگی به خویشاوندان و ترس از تاریکی نیز، همگی در بقای نسل انسان و تکامل نیاکان وی در فرایند تبدیل شدن به انسان امروزی نقش‌آفرین بوده‌اند؛^۴ زیرا آن دسته از پیشینیان تکاملی ما که این ویژگی‌ها را نداشته‌اند، نتوانسته‌اند ژن‌های خود را به نسل‌های بعدی منتقل کنند و منقرض شده‌اند. در نتیجه، ما انسان‌های امروزی، بازماندگان نیاکانی هستیم که دارای این خصوصیات بوده‌اند و این خصوصیات را نیز از آنها به ارث برده‌ایم.

بنابراین برخلاف دیدگاه روان‌شناسان رفتارگرا^۵ که با طرح نظریه «لوح سفید»^۶ معتقدند مغز انسان در بدو تولد هیچ‌گونه ماهیت ذاتی ندارد،^۸ روان‌شناسی تکاملی، مغز و ذهن انسان را برخوردار از ساختار افکار، ترجیحات، خواسته‌ها، نگرش‌ها و احساساتی می‌داند که حاصل میلیون‌ها سال تلاش برای بقا و نسل‌های متمادی از انتخاب‌های طبیعی و جنسی‌اند و برای تحلیل صحیح رفتارهای انسان نیز باید به همین ویژگی‌های ذاتی روان‌شناختی توجه کرد.^۹ بی‌توجهی به این فرایندهای بنیادین شکل‌دهی به خصوصیات روانی انسان امروز، تحلیل ما از رفتارهای او را ناقص و غیردقیق می‌سازد. در واقع رویکرد تکاملی، به دیدگاه ما نسبت به علل رفتارهای نوع انسان، عمق می‌بخشد؛ عمقی به اندازه تقریباً هفت میلیون سال.

^۱ Evolutionary Psychology

^۲ Durrant, R. and Tony Ward, *Evolutionary Criminology: Towards a Comprehensive Explanation of Crime*, Elsevier, 2015, P 1.

^۳ محمودی جانکی، فیروز و وحیدرضا معصومی، «تبیین روان‌شناختی تکاملی قتل عمد»، *دوفصلنامه پژوهشنامه حقوق کیفری*، دوره ۵، شماره ۱، ۱۳۹۳، ص ۱۳۶.

^۴ Bipedalism

^۵ Bourrat, P; North Ryde and Charles Perkins, "Adaptations: Product of Evolution", In: Shackelford, Todd K. and Viviana Weekes-Shackelford (eds.). *Encyclopedia of Evolutionary Psychological Science*, Springer, 2021, PP 77-80.

^۶ Behaviorists

^۷ Blank Slate

^۸ معصومی، وحیدرضا، بهزاد رضوی‌فرد، فریده حسین ثابت و حسین غلامی دون، «تبیین جرائم غیرسودمدار در سنج روان‌شناسی تکاملی و نظریه انتخاب عقلانی»، *فصلنامه مطالعات حقوق کیفری و جرم‌شناسی*، دوره ۵۱، شماره ۱، ۱۴۰۰، ص ۳۳.

^۹ Duntley, Joshua D. and Todd K. Shackelfordp. "Darwinian foundations of crime and law", *Journal of Aggression and Violent Behavior*, Volume 13, Issue 5, 2008, P 374.

۲. کارکرد تکاملی خشونت خانگی مردانه

خشونت خانگی پدیده‌ای رایج در سراسر دنیاست. اطلاعات جمع‌آوری‌شده در سطح جهان نشان می‌دهد که ۳۰ درصد از زنان، خشونت خانگی فیزیکی را در طول عمر خود تجربه می‌کنند.^۱ پژوهش‌های داخلی نیز وضعیت مشابه، و چه‌بسا وخیم‌تری را نشان می‌دهد. چنان‌که در برخی از پژوهش‌ها، میزان خشونت خانگی علیه زنان ایرانی در انواع مختلف کلامی، جسمی، روانی، اقتصادی و جنسی، ۶۶ درصد اعلام شده است. روند آن نیز افزایشی بوده و از حدود ۵۲ هزار فقره در سال ۱۳۸۸ به بیش از ۸۳ هزار فقره در سال ۱۳۹۷ رسیده است (۶۱ درصد افزایش). طبق همین پژوهش، مجموع خشونت خانگی بین زوجین (شوهر علیه زن و بالعکس) در خانواده‌های ایرانی ۸۱ درصد است؛ یعنی ۸۱ درصد از زوجین در ایران حداقل یکی از انواع خشونت (جسمی، روانی، اقتصادی، کلامی و جنسی) را تجربه کرده‌اند.^۲

باوجود تحقیقات گسترده‌ای که برای یافتن علل ارتکاب خشونت خانگی انجام شده، پیشگیری از خشونت خانگی همچنان یک چالش بزرگ است. عمده تحلیل‌هایی که در جرم‌شناسی جریان اصلی یا متعارف درخصوص علت‌شناسی خشونت خانگی ارائه شده، مبتنی بر معرفی عوامل فرهنگی و اجتماعی این پدیده، همچون فرهنگ پدرسالارانه، تعاملات اجتماعی خشونت‌آمیز و تأثیر سوء رسانه‌ها بوده است.^۳ اما علت‌شناسی تکاملی خشونت خانگی، در پی یافتن علل بنیادین این الگوی رفتاری در فرایند تکامل انسان است. چنان‌که اشاره شد، از منظر تکاملی، ویژگی‌های کنونی انسان‌ها دارای ارزش سازگاری هستند؛ یعنی این ویژگی‌ها در نسل‌های گذشته و میلیون‌ها سالی که از تکامل انسان گذشته است، به بقای وی (از طریق مکانیسم‌های انتخاب طبیعی و انتخاب جنسی) کمک کرده‌اند. حال سؤال این است که خشونت خانگی مردان علیه همسران خود کدام فایده را داشته و چگونه باعث ارتقای «تناسب تکاملی»^۴ انسان شده که تا این اندازه در بین انسان‌های مختلف در سراسر دنیا، با هر نوع فرهنگ و آموزش، رایج است.

برای تبیین تکاملی خشونت خانگی مردان علیه همسر یا شریک جنسی‌شان، لازم است که دو موضوع مورد توجه قرار گیرد: نخست اینکه کدام الزام تکاملی باعث شده است تا مردان در قیاس با زنان، به‌طور کلی تمایل بیشتری به رفتارهای خشونت‌آمیز داشته باشند؛ دوم اینکه به‌طور خاص، خشونت خانگی مردان علیه زنان چه کارکردی در فرایند تکامل انسان داشته است. در ذیل، هریک از این محورها جداگانه مورد بحث قرار گرفته است.

۲.۱. تبیین تکاملی خشونت مردانه

به‌طور کلی، یکی از الگوهای تکاملی روانی در انسان، اندیشیدن به اعمال خشونت به‌عنوان یکی از روش‌های حل مسئله است. خشونت از منظر تکاملی در ذات انسان جای دارد. چنان‌که به تعبیر گزنده برخی نویسندگان، انسان «شامپانزه قاتل»^۵ است. پژوهش‌های فراوانی صورت گرفته‌است که نشان می‌دهد توسل به خشونت همواره به‌عنوان یک گزینه در ذهن انسان مطرح است. برای مثال، پیمایشی که با مشارکت ۵ هزار زن و مرد صورت گرفته است، حکایت از آن دارد که

^۱. Nascimento, B. "Abusers: Husbands, Boyfriends, and Former Sexual Partners", In: Shackelford, Todd K. and Viviana Weekes-Shackelford (eds.). *Encyclopedia of Evolutionary Psychological Science*, Springer, 2021, P 33.

^۲. سوهانیان حقیقی، محسن و ایرج فیضی، «تحلیل وضعیت خشونت خانگی در خانواده ایرانی»، فصلنامه پژوهش/انحرافات و مسائل اجتماعی، شماره ۶، ۱۴۰۱، ص ۱۵.

^۳. حسینی، ابوالفضل، علی‌اکبر مجدی و زهرا خلیقی، «تبیین جامعه‌شناختی اعمال خشونت خانگی زنان علیه مردان در شهر مشهد»، پژوهشنامه مددکاری/اجتماعی، دوره ۸، شماره ۲۸، ۱۴۰۰، صص ۲۱۴-۲۰۷.

^۴. Evolutionary Fitness

^۵. Killer Chimp

۹۱ درصد از مردان و ۸۴ درصد از زنان حداقل یک مرتبه در طول عمر خود به کشتن فردی دیگر به طور جدی فکر کرده‌اند.^۱ در این میان البته سهم مردان بیشتر است؛ چنان‌که یکی از الگوهای تکراری آمار جنایی در دنیا، حضور بیشتر مردان در آمار جرائم به طور کلی و جرائم خشونت‌آمیز به طور خاص است. این امر حداقل دو دلیل تکاملی دارد. در ذیل به طور خلاصه به مهم‌ترین دلایل تکاملی خشونت مردانه پرداخته شده است.

۲.۱.۱. جنگ بر سر منابع

در گذشته تکاملی انسان، جنس نر مسئول حفظ قلمرو و تأمین منابع حیاتی لازم همچون غذا بوده و باتوجه به محدودیت این منابع، یکی از زمینه‌های همیشگی تعارض و درگیری میان نیاکان انسان، مبارزه برای کنترل همین منابع مادی بوده است. هر اندازه هم که یک منبع کمیاب‌تر و از نظر کمک به موفقیت تولیدمثلی فرد ارزشمندتر باشد، تعارض بین افراد برای دسترسی به آن بیشتر خواهد بود. در این جنگ دائمی فقط نرهایی توانسته‌اند کنترل خود را بر منابع حفظ کنند، غذا به جفت و فرزندان خود برسانند و در نتیجه ژن‌های خود را به نسل‌های بعدی منتقل کنند که آمادگی همیشگی برای اعمال خشونت نسبت به رقیبان خود در جنگ دائمی بر سر منابع داشته‌اند.

اعمال خشونت می‌تواند منابع را از کنترل رقیب آزاد کند یا اینکه رقیب را برای همیشه از بین ببرد و منابع را در انحصار فردی قرار دهد که توانسته است با توسل به خشونت، رقیب را حذف کند. حتی صرف صدمه رساندن به رقیب، بدون کشتن وی نیز فایده تکاملی داشته است؛ زیرا توان وی برای رقابت بر سر منابع را کاهش می‌دهد. حیوانی که زخمی شده است، نمی‌تواند با یک حیوان سالم رقابت کند. علاوه بر اینها، این حیوانات آسیب‌دیده از رقابت با فردی که در گذشته به آنها آسیب رسانده است، اجتناب می‌کنند. فردی که قادر است آسیب‌های بیشتری به رقبای خود وارد کند، به شهرتی دست می‌یابد که وی را تا حد زیادی از رویارویی‌های خشونت‌آمیز بعدی معاف می‌کند و دسترسی آسان‌تری به منابع، با مقاومت کمتر رقیب، در آینده برای او فراهم می‌آورد. به این ترتیب، خشونت بیشتر یکی از لوازم بقای نیاکان مذكر ما بوده و این خصوصیت به انسان‌های مذكر امروزی نیز منتقل شده است.

۲.۱.۲. جنگ بر سر جفت

نیاکان تکاملی انسان، از حدود هفت میلیون سال قبل که شامپانزه‌ها و انسان‌واران^۲ از یکدیگر جدا شدند،^۳ تا حدود ده هزار سال قبل، عمدتاً از الگوی چندهمسری تبعیت می‌کردند؛ بدین معنا که خصوصاً انسان‌واران مذكر دارای همسران متعدد (چه به صورت هم‌زمان و چه به شکل متوالی) بوده‌اند. پیوند زناشویی طولانی‌مدت (پیوند زوجی^۴) که امروزه به عنوان الگوی غالب در اکثر جوامع انسانی دیده می‌شود، نسبتاً جدید است و هم‌زمان با فراگیر شدن کشاورزی در حدود ده هزار

^۱ Buss, David. *The Murderer Next Door: Why the Mind is Designed to Kill*, New York: Penguin, 2006, P 17.

^۲ Hominins

«انسان‌وار» واژه‌ای است که شامل انسان خردمند (homo sapiens)، انسان نئاندرتال (homo neanderthalensis)، انسان راست‌قامت (homo erectus) و چند گونه دیگر از انسان‌ها می‌شود که امروزه همگی آنها به جز انسان خردمند منقرض شده‌اند.

^۳ اسکاتنی، جان، *درآمدی تاریخی به نظریه تکامل*، ترجمه محمدرضا توکلی صابری، تهران: کرگدن، ۱۴۰۱، ص ۱۷۰.

^۴ Pair-Bonded Mating

سال پیش اتفاق افتاده است.^۱ حتی امروزه هم در سایر انسان‌ریخت‌های بزرگ مانند شامپانزه‌ها که نزدیک‌ترین خویشاوندان تکاملی انسان هستند، تک‌همسری دیده نمی‌شود و یک نر هم‌زمان با چندین ماده جفت‌گیری می‌کند.^۲ این امر بدان معناست که این نر غالب، سایر نرهای گروه را از جفت‌گیری با ماده‌ها باز می‌دارد و روشن است که این کار را نه با خواهش و مذاکره، بلکه با توسل به خشونت در موارد لازم انجام می‌دهد.

حتی زمانی هم که نیاکان انسان، استراتژی تولیدمثل^۳ خود را تغییر دادند و به پیوندهای زوجی درازمدت روی آوردند، باز هم ضرورت توسل نرها به خشونت منتفی نشد؛ زیرا انتخاب جنسی ماده‌ها همچنان به‌سوی نرهایی بود که توانایی فیزیکی برای محافظت از آنها و نیز توانایی‌های بیشتری در تأمین منابع حیاتی مانند غذا داشتند (چنان‌که امروزه نیز وضعیت همین‌گونه است).^۴ به این ترتیب، باز هم شانس تولیدمثل برای نرهای خشن‌تر بیشتر بود. به بیان دیگر، تولیدمثل همچنان به‌عنوان یک رقابت شدید باقی ماند که می‌تواند به سطوح بالایی از خشونت منجر گردد و مردانی در این رقابت پیروز شده‌اند که آمادگی و توان بیشتری برای اعمال خشونت داشته‌اند. مردان امروز نیز نوادگان تکاملی همین مردان‌اند و در نتیجه ظرفیت خشونت در آنها در مقایسه با زنان، که هیچ‌گاه با این‌گونه فشارهای تکاملی مواجه نبوده‌اند، بسیار بیشتر است.

۲.۲. شک در پدر بودن:^۵ عامل خشونت خانگی شوهر علیه زن

اکنون زمان پرداختن به این مسئله است که اعمال خشونت یک مرد (جنس نر) علیه همسر یا شریک جنسی خود (جنس ماده) دارای کدام کارکرد تکاملی بوده است که امروزه نیز تا این اندازه در روابط میان زن و شوهرها در نقاط مختلف دنیا به چشم می‌خورد. پاسخی که از منظر تکاملی به این سؤال داده می‌شود، حول محور پدیده‌ای موسوم به «شک در پدر بودن» می‌گردد.

توضیح آنکه نوع لقاح در حیوانات مختلف بر دو نوع کلی است: در برخی حیوانات مانند ماهی‌ها و دوزیستان، لقاح به‌صورت خارجی^۶ اتفاق می‌افتد؛ یعنی سلول‌های جنسی نر و ماده در بیرون از بدن این جانداران با یکدیگر ترکیب می‌شوند و سلول تخم را ایجاد می‌کنند. اما در انسان، همانند سایر پستانداران، لقاح داخلی^۷ صورت می‌گیرد. بدین معنا که جنس نر سلول‌های جنسی خود را وارد بدن ماده می‌کند و لقاح در بدن جنس ماده انجام می‌شود. به این ترتیب، در انسان‌ها نیز همانند سایر گونه‌های دارای لقاح داخلی، برخلاف جنس ماده که هیچ تردیدی ندارد فرزندی که به دنیا آورده متعلق به خودش است و در نتیجه پنجاه درصد از ژن‌های او را حمل می‌کند، جنس نر هیچ‌گاه نمی‌توانسته است به‌طور کامل مطمئن باشد که فرزندی که جفت یا همسر وی به دنیا آورده، واقعاً متعلق به اوست و حاصل رابطه جنسی همسرش با یک نر غریبه نیست (روشن است که ابزارهای امروزی اطمینان از این امر مانند آزمایش دی.ان.ای، در گذشته تکاملی

^۱ Nelson, Emma, Campbell Rolian, Lisa Cashmore and Susanne Shultz. "Digit ratios predict polygyny in early apes, Ardipithecus, Neanderthals and early modern humans but not in Australopithecus", *Journal of Proceedings Biological Sciences*, Volume 278, Issue 1711, 2011, P 1562.

^۲ ریدلی، مارک، **تکامل**، ترجمه عبدالحسین وهاب‌زاده، مشهد: جهاد دانشگاهی، چاپ سوم، ۱۴۰۰، ص ۴۷۹.

^۳ Reproductive Strategy

^۴ Gallant, A. S. and Lindsay Coome. "Development of Sex Differences", In: Shackelford, Todd K. and Viviana Weekes-Shackelford (eds.). *Encyclopedia of Evolutionary Psychological Science*, Springer, 2021, PP 1966-1974.

^۵ Paternity Uncertainty / Paternal Insecurity

^۶ External Fertilization

^۷ Internal Fertilization

انسان در دسترس نبوده‌اند). این امر به وضعیتی معروف به ناطمینانی پدران یا شک در پدر بودن منجر می‌شود که یکی از خصوصیات مهم روان‌شناختی مردان از دیدگاه روان‌شناسی تکاملی به شمار می‌رود. از سوی دیگر، اگر یک مرد در فرایند تولیدمثل فریب خورده و منابع محدود خود (مانند غذایی که از طریق شکار به دست می‌آورده است) را صرف فرزندی می‌کند که بدون اطلاع وی، حاصل رابطه جفت او با یک نر غریبه بوده، اولاً فرصت انتقال ژن‌های خود به نسل بعد را از دست می‌داد و ثانیاً به انتقال ژن‌های رقبای خود (که جفت وی را بدون اطلاع او باردار کرده بودند) به نسل بعدی کمک کرده بود. نتیجه این فرایندها انقراض آن نر فریب‌خورده و امتداد نسل نرهای غریبه بود. به بیان دیگر، مردانی که نسبت به تماس‌های جنسی همسرانشان با مردان دیگر بی‌تفاوت بودند، بیشتر از مردانی که بی‌قیدی‌های همسرانشان را تحمل نمی‌کردند، فرزندان رقیب خود را بزرگ می‌کردند و به همین دلیل نیز نسلشان در طول زمان از بین رفته است. بنابراین، مردان امروزی نه از این مردان بی‌تفاوت، بلکه از مردانی نشئت گرفته‌اند که تلاش کردند و در بیشتر موارد موفق هم شدند تا کنترل جنسی انحصاری بر همسران خود داشته باشند. این کنترل جنسی انحصاری از طریق خصوصیتی تضمین می‌شود که در ادبیات تکاملی، از آن با عنوان «محافظت از جفت»^۱ یاد می‌شود و منظور از آن صرفاً محافظت از همسر در برابر خطرات طبیعی یا حمله سایر حیوانات نیست؛ بلکه شامل محدودیت‌هایی که مانع جفت‌گیری او با نرهای غریبه گردد نیز می‌شود.^۲

این خصوصیت روان‌شناختی به مردان این امکان را داده است که از هزینه‌های تولیدمثلی ناشی از فریب‌خوردگی در رابطه زناشویی^۳ مانند از دست دادن زمان، انرژی، منابع و فرصت‌های جفت‌گیری جایگزین اجتناب کنند. برای این منظور، مردان تکامل یافته‌اند تا از طریق چهار دسته از رفتارها از وفادار ماندن جفت خود اطمینان حاصل کنند و بر ناطمینانی پدری فائق آیند و تا حد امکان مطمئن شوند که فرزندی که به همسر آنها به دنیا خواهد آورد، حامل ژن‌های آنهاست و نه ژن‌های نرهای غریبه.

در ذیل، هریک از این انواع رفتارها و ارتباط آنها با خشونت خانگی شوهر (جفت نر) علیه زن (جفت ماده) بیان می‌شود.

۲.۲.۱. پیشگیری از نزدیکی همسر با مردان دیگر

اولین مجموعه از رفتارها به ترتیب زمانی، «استراتژی‌های پیشگیری از نزدیکی»^۴ هستند. این رفتارها شامل اقداماتی است که شوهر، با هدف جلوگیری از رابطه جنسی همسرش با مردان غریبه، از طریق کنترل و محدود کردن تعاملات و رفتارهای وی، انجام می‌دهد و شامل طیف گسترده‌ای از گزینه‌ها می‌شود؛ از جمله اصرار بر پاک‌دامنی و باکرگی قبل از انتخاب جفت (همسر)، محافظت از زن برای به حداقل رساندن دسترسی مردان دیگر، تهدید یا اعمال خشونت برای محدود کردن رفتار زن در ارتباط با مردان دیگر، تنبیه فیزیکی در صورت توجه به مردان دیگر و نهایتاً، داشتن رابطه جنسی مکرر با زن خود برای حفظ رضایت جنسی وی. تأکید بر باکره بودن همسر و نیز محدودیت‌های مختلفی که امروزه نیز شوهران در فرهنگ‌های مختلف برای ارتباط همسران خود با سایر مردان قائل می‌شوند، در پرتو همین راهبرد قابل تبیین هستند. نکته‌ای که در رابطه با موضوع این مقاله باید مورد توجه قرار گیرد این است که انجام چنین رفتارهایی

^۱ Mate Guarding

^۲ Kaighobadi, Farnaz, Todd K. Shackelford and Aaron T. Goetz. "From Mate Retention to Murder: Evolutionary Psychological Perspectives on Men's Partner-Directed Violence", *Review of General Psychology Journal*, Volume 13, Issue 4, 2009, P 327.

^۳ Cuckoldry

^۴ Insemination Prevention Strategies

ازسوی شوهر می‌تواند با توسل به خشونت انجام گیرد؛ مانند مواردی که شوهر خواهان عدم خروج همسر خود از منزل است، اما زن به این خواسته شوهر تمکین نمی‌کند و چه‌بسا شوهر برای الزام وی به خشونت متوسل شود. باتوجه‌به همین الزام تکاملی برای کنترل رفتار زنان توسط شوهران یا شرکای جنسی آنهاست که اولاً اکثر موارد قتل زنان توسط شوهران یا شرکای جنسی آنها اتفاق می‌افتد^۱ و ثانیاً و مهم‌تر از آن اینکه دلیل اصلی قتل زنان توسط شوهران یا شرکای جنسی آنها، ارتباط زن با مردی خارج از خانواده یا سوءظن مرد نسبت به زن از این جهت است.^۲ چنان‌که در برخی پژوهش‌ها این علت (بدبینی و سوءظن شوهر نسبت به ارتباط همسرش با مردی دیگر) به‌تنهایی عامل ۵۷ درصد از موارد زن‌کشی تشخیص داده شده است.^۳

یکی دیگر از یافته‌هایی که انگاره فوق، یعنی توسل به خشونت خانگی توسط شوهر به‌مثابه ابزاری در جهت استراتژی پیشگیری از نزدیکی را تقویت می‌کند، رابطه معنادار میان سن زنان بزه‌دیده از خشونت خانگی و تعداد و شدت دفعاتی است که آنها مورد سوءرفتار قرار گرفته‌اند. توضیح آنکه هر اندازه سن زن کمتر باشد، بیشتر و شدیدتر در معرض خشونت خانگی ازسوی شوهرش قرار می‌گیرد و با افزایش سن زنان، تجربه خشونت خانگی توسط آنها نیز کاهش می‌یابد.^۴ زنان در سن باروری تقریباً ۱۰ برابر بیشتر از زنان در سنین پس از باروری در معرض خطر خشونت خانگی توسط شوهر خود هستند. بیشترین خطر خشونت خانگی از جانب شوهر یا شریک جنسی نیز در سال‌های اوج باروری زنان، یعنی ۱۵ تا ۲۵ سال، متوجه آنها می‌گردد و برای محدوده سنی ۲۵ تا ۳۴ سال، این خطر به نصف کاهش می‌یابد و پس از این سن نیز به‌طور مداوم کاهش شدیدی پیدا می‌کند.^۵ در ایران هم آمارهای مشابهی قابل ارائه است. بیشترین میزان خشونت خانگی شوهران علیه زنان، درمورد زنان بین سنین ۲۰ تا ۳۰ سال با ۴۸.۵ درصد و کمترین میزان در گروه سنی ۴۵ تا ۵۰ سال با ۹.۶ درصد است. به بیان دیگر، زنان جوان بیشتر در معرض خشونت همسرانشان قرار می‌گیرند و با افزایش سن، میزان خشونت علیه زنان کاهش می‌یابد.^۶ این روند به این ترتیب قابل توضیح است که با افزایش سن زنان، شانس باروری آنها در روابط با مردان غریبه کاهش می‌یابد و مکانیسم تکاملی روان‌شناختی شوهران آنها، که خشونت را به عنوان ابزاری برای پیشگیری از چنین رفتارهایی از سوی زنان تکامل داده است، کارکرد خود را از دست می‌دهد و خاموش می‌شود. در واقع اگر موضوع را از منظر تکاملی مورد توجه قرار دهیم، این فرضیه را می‌توان مطرح کرد که وقتی سال‌های باروری زن پایان می‌یافت، اجداد مذکر ما دیگر مزیت تکاملی از محدود کردن استقلال اجتماعی او کسب نمی‌کردند و در نتیجه نیاز آنها به توسل به خشونت برای کنترل رفتار و تعامل‌های جفت یا همسرشان با سایر مردان نیز به‌تدریج منتفی می‌شد. بر همین مبناست که حتی امروزه نیز زنان بعد از سن باروری، کمتر ازسوی شوهران خود مورد کنترل و اعمال محدودیت قرار می‌گیرند.

^۱. Larsen, M. "Evolutionary Approaches to Domestic Violence", In: Shackelford, Todd K. (ed.). *Encyclopedia of Domestic Violence*, Springer, 2023, P 2.

^۲. مافی، مهتاب، حسن فکرآزاد و امیرمسعود مظاهری، «روایت زنان زندانی از علل و زمینه‌های معاونت در قتل عمد همسر و رابطه نامشروع»، *فصلنامه مطالعات زن و خانواده*، دوره ۹، شماره ۱، ۱۴۰۰، ص ۱۱۴.

^۳. وحید، فریدون، حسینعلی سبزه و حامد ذاکری، «تحلیل و بررسی کیفی عوامل همسرکشی در بین زنان و مردان (مطالعه موردی زندانیان اصفهان)»، *دو فصلنامه بررسی مسائل اجتماعی ایران*، دوره ۶، شماره ۱، ۱۳۹۴، ص ۲۱۰.

^۴. حمزئی ماشاری، سلیمان، یاسر رستگار و محمود رئوفی، «خشونت خانگی علیه همسران (مورد مطالعه: شهر بندرعباس در دوران همه‌گیری کرونا)»، *فصلنامه انتظام اجتماعی*، دوره ۱۳، شماره ۴، ۱۴۰۰، ص ۱۳۴.

^۵. Larsen, Op. Cit., PP 1-15.

^۶. بگزایی، پرویز، حبیب‌الله زنجانی و سیف‌الله سیف‌اللهی، «فرا تحلیل مطالعات خشونت شوهران علیه زنان در ایران»، *فصلنامه فرهنگی - تربیتی زنان و خانواده*، دوره ۱۱، شماره ۳۸، ۱۳۹۶، ص ۸۴.

۲.۲.۲. ممانعت از باردار شدن زن توسط سایر مردان

در صورتی که استراتژی‌های پیشگیری از نزدیکی با شکست مواجه شوند و زن با مردی غیر از شوهرش نزدیکی کند، شوهر وی به «استراتژی‌های ضدلقاح»^۱ متوسل می‌شود که شامل «رقابت اسپرم»^۲ و «جابه‌جایی مایع منی»^۳ می‌شود تا احتمال لقاح را به نفع خود تغییر دهد. اینها اقداماتی‌اند که برای اصلاح خیانت جنس ماده/ زن انجام می‌شوند. به این معنا که اگر جنس نر/ شوهر احتمال دهد که جفت یا همسر او با یک نر/ مرد غریبه رابطه جنسی داشته است، این اقدامات را انجام می‌دهد تا احتمال بارداری جفت خود از آن مرد غریبه را کاهش دهد. برای مثال، پژوهش‌ها نشان داده است که مردانی که برای مدت طولانی‌تری دور از همسر خود بوده‌اند، بعد از ملاقات مجدد با همسر خود او را جذاب‌تر می‌بینند و به رابطه جنسی با وی مشتاق‌ترند. توضیح این امر از منظر روان‌شناسی تکاملی این‌گونه است که چون با افزایش مدت غیبت شوهر، احتمال رابطه جنسی زن وی با مردان غریبه نیز افزایش می‌یابد، سازگاری تکاملی نیاکان انسان این‌گونه بوده است که به محض بازگشت به خانه، با همسر خود رابطه جنسی داشته باشند تا اسپرم خود را جایگزین اسپرم غریبه‌ای کند که احتمالاً در بدن همسر آنهاست و به این ترتیب احتمال بارداری همسر خود از آن مرد غریبه و پیرو آن «پدرخواندگی ناخواسته» خود نسبت به فرزندان چنین رابطه‌ای را منتفی سازند.^۴ اما در نقطه مقابل، مکانیسم تکاملی جنس ماده یا زنی که در غیاب شوهرش با جنس نر/ مرد غریبه رابطه جنسی داشته، این است که رابطه جنسی با شوهرش را پس از بازگشت وی تا حد امکان به تعویق بیندازد تا احتمال بارداری خود از نر غریبه را افزایش دهد. این دو تمایل متعارض بین این زن و شوهر، زمینه مناسبی برای توسل به خشونت توسط شوهر برای الزام زن به رابطه جنسی با وی است.

۲.۲.۳. سقط جنین ناشی از نزدیکی زن با مردان دیگر

اگر راهبرد مذکور در بند قبل مبنی بر ممانعت از بارداری نیز با شکست مواجه شود و زن باردار شود، آن فرزند متعلق به مرد دیگری غیر از شوهر است. در این صورت، شوهر/ جفت وی ممکن است به «استراتژی‌های خاتمه بارداری»^۵ متوسل شود. این راهبرد، شامل رفتارهایی همچون ضربه زدن به شکم زن باردار است که به منظور از بین بردن جنین درون شکم وی (که متعلق به نرهای غریبه و رقیب است) انجام می‌گیرد. سازگاری تکاملی انسان در راستای همین راهبرد است که باعث شده است تا فراوانی و شدت خشونت خانگی علیه زنان در دوران بارداری آنها، تا دو برابر افزایش یابد.^۶ ناطمینانی پدری سبب می‌شود که سطح خشونت مرد نسبت به همسرش در دوران بارداری وی افزایش یابد؛ زیرا این احتمال همواره در پس ذهن وی وجود دارد که جنینی که همسرش حمل می‌کند، متعلق به وی نیست. در واقع در بطن این وضعیت، واقعیتی متناقض‌نما وجود دارد: باردار شدن یک زن/ جنس ماده، از دید شوهر/ جفت نر وی، همان قدر که نویددهنده ادامه نسل شوهر است، نشانه خیانت آن زن نیز می‌تواند باشد. البته این تناقض در پرتو ملاحظات که گفته شد، قابل

¹. Counter-Insemination Strategies

². Sperm Competition

³. Semen Displacement

⁴. Goetz, Aaron T. et al. "Mate retention, semen displacement, and human sperm competition: a preliminary investigation of tactics to prevent and correct female infidelity", *Personality and Individual Differences*, Volume 38, Issue 4, 2005, P 751.

⁵. Pregnancy Termination Strategies

⁶. Burch, Rebecca L., Gordon Gallup. "Pregnancy as a Stimulus for Domestic Violence", *Journal of Family Violence*, Volume 19, 2004, P 245.

تبیین و درک است. به این ترتیب که چون هزینه‌های تکاملی خیانت زن در رابطه زناشویی، برای شوهر وی بسیار زیاد است (از دست دادن منابع، ناتوانی در انتقال ژن‌های خود به نسل بعد، بزرگ کردن فرزند رقیب و ...)، سازوکار روان‌شناختی مردان نسبت به خیانت همسرانشان این گونه است که احتمال خیانت همسر خود را بسیار بیشتر از میزان واقعی برآورد می‌کنند و مطابق با همین برداشت اغراق‌آمیز است که واکنش‌های شدید نشان می‌دهند؛^۱ زیرا اگر مرد در تشخیص خیانت اشتباه کند و نسبت به شریک صادق خود خشونت ورزد، از نظر تکاملی بسیار کم‌هزینه‌تر از آن است که در عدم تشخیص خیانت اشتباه کند و نسبت به شریک خائن خود واکنش نشان ندهد.

۲.۲.۴. حذف نوزاد حاصل از رابطه زن با مردان دیگر

در نهایت و در مرحله چهارم، اگر کودک متولد شود، مردان ممکن است به «استراتژی‌های سرمایه‌گذاری پس از زایمان»^۲ متوسل شوند؛ به این ترتیب که با استفاده از نشانه‌هایی مانند شباهت یا عدم شباهت ظاهری نوزاد با خودشان، از سرمایه‌گذاری برای آن کودک خودداری کنند، کودک را نادیده بگیرند، رها کنند، مورد سوءرفتار قرار دهند یا حتی به قتل نوزاد دست بزنند. شواهد قابل توجهی وجود دارد که نشان می‌دهد مردان بعد از وضع حمل همسرانشان به بسیاری از این رفتارها مبادرت می‌کنند. همچنین تحقیقات نشان می‌دهد هر اندازه که شوهر نوزاد را کمتر شبیه خود بداند، میزان سوءرفتار وی هم نسبت به نوزاد و هم مادرش افزایش می‌یابد.^۳ تبیین تکاملی این واقعیت آن است که با کاهش شباهت، میزان نااطمینانی پدر نیز افزایش می‌یابد و پیرو آن، تمایل وی به از بین بردن فرزندی که متعلق به نرهای غریبه و رقیب خود می‌پندارد نیز بیشتر می‌شود.

مطالعات تجربی نیز این یافته‌ها را تأیید می‌کند. در یک پژوهش ابتدا از مردان مرتکب خشونت خانگی خواسته شد تا فرزندان را که در خانه دارند از حیث شباهت با خودشان رده‌بندی کنند. سپس سؤالاتی درمورد مراقبت و سرمایه‌گذاری‌هایی که این مردان برای آن فرزندان کرده بودند، از آنها پرسیده شد. مقایسه پاسخ‌های این مردان به این دو دسته از سؤالات نشان می‌داد که رابطه این مردان با فرزندان که شباهت بیشتری به آنها داشتند، بهتر و خدماتی هم که به آنها می‌دادند، مطلوب‌تر بوده است. مطابق همین پژوهش، این اثر محدود به فرزندان نبود و به مادران آنها نیز سرایت می‌کرد؛ بدین معنا که رابطه این مردان، با مادران فرزندان که به زعم خود آنها شباهت بیشتری با ایشان داشتند نیز بهتر بود و خشونت کمتری نسبت به این مادران اعمال می‌کردند.^۴

نتیجه‌گیری

یکی از دانش‌هایی که در مطالعات جرم‌شناسی به‌طور گسترده مورد استفاده قرار گرفته، دانش روان‌شناسی است و یکی از رویکردهای نوین در عرصه این علم نیز رویکرد تکاملی است. از دیدگاه روان‌شناسی تکاملی، یک گونه، نظیر انسان، در محیط سازشی تکاملی خود (که از نظر تاریخی در پشت‌سر آن گونه قرار گرفته است) با مشکلات سازشی مواجه می‌شود

^۱. Goetz, Aaron. T. and Kayla Causey. "Sex Differences in Perceptions of Infidelity: Men Often Assume the Worst", *Evolutionary Psychology Journal*, Volume 7, Issue 2, 2009, P 255.

^۲. Postpartum Investment Strategies

^۳. Burch, Rebecca L., Gordon Gallup. "Abusive men are driven by paternal uncertainty", *Journal of Evolutionary Behavioral Sciences*, Volume 14, Issue 2, 2020, P 198.

^۴. Burch, R., "Solution to Paternity Uncertainty", In: Shackelford, Todd K. and Viviana Weekes-Shackelford (eds.). *Encyclopedia of Evolutionary Psychological Science*, Springer, 2021, PP 7808-7814.

و اگر خصوصیات و سازوکارهای زیست‌شناختی و روان‌شناختی مناسب برای حل آن مسائل را نداشته باشد، به مشکل برمی‌خورد و احتمالاً منقرض می‌شود. درحالی‌که خصوصیات مناسب برای حل آن مشکلات، به سازگاری وی با محیط تکاملی او و در نهایت، انتقال ژن‌های او به نسل‌های بعدی و تداوم نسل وی از این طریق کمک می‌کنند. یکی از خصوصیات روان‌شناختی نیاکان انسان‌های امروزی که در بقای آنها بسیار کارآمد و مؤثر بوده، توانایی اعمال خشونت است. جرم‌شناسی تکاملی با تأکید بر کارکردهای خشونت برای بقای نسل انسان، آن را پدیده‌ای نهادینه‌شده در روان انسان معرفی می‌کند. در این میان، یکی از انواع خشونت، که از منظر تکاملی بسیار مورد توجه قرار گرفته، خشونت خانگی مردان علیه زنان است. این نوع از خشونت خانگی، که رایج‌ترین مصداق از این نوع خشونت‌ها نیز است، با مجموعه‌ای از رفتارهای کنترل‌گرانه ارتباط دارد که نیاکان مذکر انسان‌های امروزی از طریق آنها کوشیده‌اند تا احتمال بارداری همسران خود از مردان غریبه را به حداقل برسانند، از بقای نسل خود اطمینان یابند و به‌طور کلی، بر آنچه در ادبیات تکاملی به عنوان نااطمینانی پدرانه شناخته می‌شود، فائق آیند. رفتارهایی مانند تأکید بر بکارت پیش از ازدواج، کنترل‌گری نسبت به روابط و رفت‌وآمدهای همسر و نشان دادن توجه و محبت بیشتر نسبت به فرزندان که شباهت بیشتری با آنها دارند، مجموعه‌ای از راهبردهایی‌اند که مردان در گذر زمان برای غلبه بر نااطمینانی پدرانه خود تکامل داده‌اند. امروزه نیز اگرچه خشونت خانگی نسبت به زنان به‌شدت در فرهنگ‌های مختلف تقبیح می‌شود و تدابیر مختلفی نیز برای پیشگیری از این نوع خشونت در جوامع مختلف به کار گرفته می‌شود، همچنان نرخ شیوع این نوع خشونت در جوامع مختلف بسیار زیاد است. علت این وضعیت نیز آن است که تغییرات تکاملی بسیار کند و تدریجی اتفاق می‌افتند و از این‌رو نمی‌توان انتظار داشت اوصافی که طی میلیون‌ها سال تکامل، در سازگاری نیاکان انسان با فشارهای تکاملی پیرامون وی نقش حیاتی ایفا کرده‌اند، در طی چند نسل محدود خاموش شوند. به بیان دیگر، تأثیرات تکاملی بر ویژگی‌های جسمی و روانی انسان را نمی‌توان حذف کرد، بلکه باید آنها را مدیریت کرد. این تأثیرات منحصر به حوزه ارتکاب جرم هم نیستند، بلکه در بسیاری دیگر از زمینه‌ها نیز می‌توان ردپای ویژگی‌های تکاملی را دید. برخی از این اوصاف تکاملی، با ویژگی‌های زندگی امروزی انسان سازگار نیستند، زیرا سرعت تغییر زندگی انسان بسیار بیش از سرعت تغییر ویژگی‌های جسمی و روانی وی بوده است. از این‌رو، انسان امروزی با ساختاری ذهنی که تقریباً از سیصد هزار سال پیش تا کنون تغییر چندانی نکرده، در محیط و با فرهنگ و الزاماتی زندگی می‌کند که تقریباً هیچ شباهتی به محیط زندگی نیاکان وی ندارد. به‌عنوان مثال، قبیله‌گرایی و احساس خصومت نسبت به افراد خارج از قبیله که زمانی تضمین‌کننده حیات انسان بود، امروزه به معضلی فراگیر تبدیل شده که جنگ‌ها و درگیری‌های فراوانی را سبب می‌شود و بسیاری از تلاش‌ها برای ایجاد صلح پایدار در سطح جهان را ناکام می‌گذارد. در رابطه با ارتکاب جرم، به‌خصوص پدیده مجرمانه موضوع این نوشتار (خشونت خانگی مردانه) نیز وضعیت به همین ترتیب است. این الگوی رفتاری مردانه که زمانی دارای کارکرد مثبت برای بقای انسان بود، امروزه جرم تلقی می‌شود. اولین اقدام برای مدیریت این ویژگی تکاملی باقی‌مانده در مردان امروزی، شناخت این پدیده است که در این مقاله تلاش شد در راستای آن گام برداشته شود. بر مبنای این شناخت می‌توان برای آگاهی‌بخشی مؤثرتر برنامه‌ریزی کرد. به‌عنوان مثال، صرف اینکه مردان بدانند که مکانیسم‌های تکاملی باعث شده‌اند که آنها احتمال خیانت همسران خود را بیش از میزان واقعی برآورد کنند، می‌تواند به آنها در کنترل سوءظن‌هایی که نسبت به همسر خود دارند، کمک کند.

روشن است که این مطالب به‌معنای قابل توجه بودن یا کم‌اهمیت قلمداد کردن خشونت خانگی نیست، اما ریشه‌دار بودن خشونت خانگی در اعماق وجود انسان می‌تواند بدان معنا باشد که لازم است تا برنامه‌های پیشگیرانه فردمدار، به‌ویژه

از نوع رشدمدار مبتنی بر آموزش کودکان در زمینه کنترل خشم و نیز رفتار با جنس مخالف بیشتر مورد توجه قرار گیرد تا از تأثیر این ویژگی روان‌شناختی مردانه و تجلی آن در قالب خشونت خانگی کاسته شود.

منابع

کتاب

۱. اسکاتنی، جان، *درآمدی تاریخی به نظریه تکامل*، ترجمه محمدرضا توکلی صابری، تهران: کرگدن، ۱۴۰۱.
۲. ریدلی، مارک، *تکامل*، ترجمه عبدالحسین وهاب‌زاده، مشهد: جهاد دانشگاهی، چاپ سوم، ۱۴۰۰.
۳. زیادات، عادل، *مواجهه با داروین: نخستین برخورد با نظریه تکامل در شرق مسیحی و اسلامی*، ترجمه و پژوهش: امیرمحمد گمینی، تهران: کرگدن، چاپ سوم، ۱۳۹۶.
۴. صبوری‌پور، مهدی، *کلیات حقوق جزا*، تهران: میزان، ۱۴۰۲.

مقاله

۵. بگرضایی، پرویز، حبیب‌الله زنجانی و سیف‌الله سیفاللهی، «فرا تحلیل مطالعات خشونت شوهران علیه زنان در ایران»، *فصلنامه فرهنگی - تربیتی زنان و خانواده*، دوره ۱۱، شماره ۳۸، ۱۳۹۶، صص ۹۷-۷۱.
۶. حسینی، ابوالفضل، علی‌اکبر مجدی و زهرا خلیقی، «تبیین جامعه‌شناختی اعمال خشونت خانگی زنان علیه مردان در شهر مشهد»، *پژوهشنامه مددکاری اجتماعی*، دوره ۸، شماره ۲۸، ۱۴۰۰، صص ۲۲۶-۲۰۱.
<https://doi.org/10.22054/rjsw.2022.66305.562>
۷. حمزئی ماشاری، سلیمان، یاسر رستگار و محمود رئوفی، «خشونت خانگی علیه همسران (مورد مطالعه: شهر بندرعباس در دوران همه‌گیری کرونا)»، *فصلنامه انتظام اجتماعی*، دوره ۱۳، شماره ۴، ۱۴۰۰، صص ۱۴۲-۱۱۳.
۸. سوهانیان حقیقی، محسن و ایرج فیضی، «تحلیل وضعیت خشونت خانگی در خانواده ایرانی»، *فصلنامه پژوهش/انحرافات و مسائل اجتماعی*، شماره ۶، ۱۴۰۱، صص ۳۱-۱.
۹. کلاتری، ابراهیم، «قرآن و رویکردهای جدید نظریه تکامل»، *دوفصلنامه قرآن و علم*، دوره ۴، شماره ۶، ۱۳۸۹، صص ۴۴-۱۳.
۱۰. مافی، مهتاب، حسن فکرآزاد و امیرمسعود مظاهری، «روایت زنان زندانی از علل و زمینه‌های معاونت در قتل عمد همسر و رابطه نامشروع»، *فصلنامه مطالعات زن و خانواده*، دوره ۹، شماره ۱، ۱۴۰۰، صص ۱۲۸-۱۰۸.
[Doi:10.22051/Jwfs.2021.32487.2497](https://doi.org/10.22051/Jwfs.2021.32487.2497)
۱۱. محمودی جانکی، فیروز و وحیدرضا معصومی، «تبیین روان‌شناختی تکاملی قتل عمد»، *دوفصلنامه پژوهشنامه حقوق کیفری*، دوره ۵، شماره ۱، ۱۳۹۳، صص ۱۵۷-۱۲۹.
۱۲. معصومی، وحیدرضا، بهزاد رضوی‌فرد، فریده حسین ثابت و حسین غلامی‌دون، «تبیین جرائم غیرسودمدار در سنجه روان‌شناسی تکاملی و نظریه انتخاب عقلانی»، *فصلنامه مطالعات حقوق کیفری و جرم‌شناسی*، دوره ۵۱، شماره ۱، ۱۴۰۰، صص ۵۰-۲۱.
<https://doi.org/10.22059/jqclcs.2021.309129.1597>
۱۳. وحید، فریدون، حسینعلی سبزه و حامد ذاکری، «تحلیل و بررسی کیفی عوامل همسرکشی در بین زنان و مردان (مطالعه موردی زندانیان اصفهان)»، *دوفصلنامه بررسی مسائل اجتماعی ایران*، دوره ۶، شماره ۱، ۱۳۹۴، صص ۲۱۴-۱۹۳.
[Doi: 10.22059/ijsp.2015.56924](https://doi.org/10.22059/ijsp.2015.56924)

References

Books

1. Bourrat, P; North Ryde and Charles Perkins, "Adaptations: Product of Evolution", In: Shackelford, Todd K. and Viviana Weekes-Shackelford (eds.). *Encyclopedia of Evolutionary Psychological Science*, Springer, 2021.
2. Burch, R, "Solution to Paternity Uncertainty", In: Shackelford, Todd K. and Viviana Weekes-Shackelford (eds.). *Encyclopedia of Evolutionary Psychological Science*, Springer, 2021.
3. Buss, David. *The Murderer Next Door: Why the Mind is Designed to Kill*, New York: Penguin, 2006.
4. Durrant, R. and Tony Ward, *Evolutionary Criminology: Towards a Comprehensive Explanation of Crime*, Elsevier, 2015.
5. Gallant, A. S. and Lindsay Coome. "Development of Sex Differences", In: Shackelford, Todd K. and Viviana Weekes-Shackelford (eds.). *Encyclopedia of Evolutionary Psychological Science*, Springer, 2021.
6. Langdon, John H. *Human Evolution: Bones, Cultures and Genes*, Springer, 2022.
7. Larsen, M. "Evolutionary Approaches to Domestic Violence", In: Shackelford, Todd K. (ed.). *Shackelford Encyclopedia of Domestic Violence*, Springer, 2023.
8. Nascimento, B. "Abusers: Husbands, Boyfriends, and Former Sexual Partners", In: Shackelford, Todd K. and Viviana Weekes-Shackelford (eds.). *Encyclopedia of Evolutionary Psychological Science*, Springer, 2021.
9. Peretti, Alfredo V., Lucía S. Calbacho-Rosa and Paola A. Olivero. *Rules and Exceptions in Biology: from Fundamental Concepts to Applications*, Springer, 2024.
10. Ridley, Mark, *Evolution*, Translated By: Abdolhossein Vahhab-Zadeh, Mashhad: University Jihad, Third Edition, 2021. (in Persian)
11. Saboori Pour, Mehdi, *General Principles of Criminal Law*, Tehran: Mizan, 2023. (in Persian)
12. Sarkar, Sahotra and Jessica Pfeifer. *The Philosophy of Science*, Routledge, 2006.
13. Scotney, J. *A Historical Introduction to Evolutionary Theory*, Translated by: Mohammad Reza Tavakoli Saberi, Tehran: Kargadan, 2022. (in Persian)
14. Ziyadat, Adel, *Confronting Darwin: Early Encounters with Evolutionary Theory in the Christian and Islamic East*, Translated By: Amir Mohammad Gamini, Tehran: Kargadan, 2017. (in Persian)

Articles

15. Bagrezae'i, Parviz, Habibollah Zanjani and Sayfollah Sayfollahi. "A Meta-analysis of Studies on Husbands' Violence against Women in Iran", *Women and Family Cultural-Educational Quarterly*, Volume 11, Issue 3, 2017, PP 71-97. (in Persian)
16. Burch, Rebecca L., Gordon Gallup. "Abusive Men Are Driven by Paternal Uncertainty", *Journal of Evolutionary Behavioral Sciences*, Volume 14, Issue 2, 2020, PP 197-209. <https://doi.org/10.1037/ebs0000163>
17. Burch, Rebecca L., Gordon Gallup. "Pregnancy as a Stimulus for Domestic Violence", *Journal of Family Violence*, Volume 19, 2004, PP 243-247. <https://doi.org/10.1023/B:JOFV.0000032634.40840.48>
18. Duntley, Joshua D. and Todd K. Shackelfordp. "Darwinian Foundations of Crime and Law", *Journal of Aggression and Violent Behavior*, Volume 13, Issue 5, 2008, PP 373-382. Doi: 10.1016/j.avb.2008.06.002
19. Goetz, Aaron T. et al. "Mate Retention, Semen Displacement, and Human Sperm Competition: A Preliminary Investigation of Tactics to Prevent and Correct Female Infidelity", *Personality and Individual Differences*, Volume 38, Issue 4, 2005, PP 749-763. <https://doi.org/10.1016/j.paid.2004.05.028>

20. Goetz, Aaron. T. and Kayla Causey. "Sex Differences in Perceptions of Infidelity: Men Often Assume the Worst", *Evolutionary Psychology Journal*, Volume 7, Issue 2, 2009, PP 253-263. <https://doi.org/10.1177/147470490900700208>
21. Hamze'ei Mashari, Solayman, Yaser Rastegar and Mohammad Ra'oufi, "Domestic Violence against Spouses (Case study: Bandar Abbas during the COVID-19 pandemic)", *Social Order Quarterly*, Volume 13, Issue 4, 2021, PP 113-142. (in Persian)
22. Hosseini, Abolfazl, Ali Akbar Majdi and Zahra Khalighi, "A Sociological Explanation of Domestic Violence by Women against Men in Mashhad", *Social Work Research Journal*, Volume 8, Issue 28, 2021, PP 20-226. (in Persian) <https://doi.org/10.22054/rjsw.2022.66305.562>
23. Kaighobadi, Farnaz, Todd K. Shackelford and Aaron T. Goetz. "From Mate Retention to Murder: Evolutionary Psychological Perspectives on Men's Partner-Directed Violence", *Review of General Psychology Journal*, Volume 13, Issue 4, 2009, PP 327-334. Doi: 10.1037/a007254
24. Kalantari, Ebrahim. "The Quran and New Approaches to Evolutionary Theory", *Bi-Quarterly Journal of Quran and Science*, Volume 4, Issue 6, 2010, PP 13-44. (in Persian)
25. Ma'soumi, Vahid Reza, Behzad Razavi Fard, Farideh Hossein Sabet and Hossein Gholamidoon, "Explaining Non-utilitarian Crimes in Light of Evolutionary Psychology and Rational Choice Theory", *Criminal Law and Criminology Studies Quarterly*, Volume 51, Issue 1, 2021, PP 21-50 (in Persian) <https://doi.org/10.22059/jqclcs.2021.309129.1597>
26. Mafi, Mahtab, Hassan Fekr-Azad and Amir Mas'oud Amir Mazaheri, "Narratives of Imprisoned Women on the Causes and Contexts of Complicity in the Murder of Their Husbands and Extramarital Affairs", *Women and Family Studies Quarterly*, Volume 9, Issue , 2021, PP 108-128. (in Persian) Doi:10.22051/Jwfs.2021.32487.2497
27. Mahmoudi Janaki, Firouz and Vahid Reza Ma'soumi, "An Evolutionary Psychological Explanation of Intentional Homicide", *Bi-Quarterly Journal of Criminal Law Research*, Volume 5, Issue 1, 2014, PP 129-157. (in Persian)
28. Nelson, Emma, Campbell Rolian, Lisa Cashmore and Susanne Shultz. "Digit Ratios Predict Polygyny in Early Apes, Ardipithecus, Neanderthals and Early Modern Humans but not in Australopithecus", *Journal of Proceedings Biological Sciences*, Volume 278, Issue 1711, 2011, PP 1556-1563. Doi: 10.1098/rspb.2010.1740
29. Sohaniyan Haghighi, Mohsen and Iraj Feizi, "Analysis of Domestic Violence in Iranian Families", *Research on Deviations and Social Issues Quarterly*, Issue 6, 2022, PP 1-31. (in Persian)
30. Vahida, Fereydoun, HosseinAli Sabzeh and Hamed Zakeri, "Qualitative Analysis of Spousal Homicide Factors among Women and Men (Case study: Prisoners in Isfahan)", *Bi-Quarterly Journal of Iranian Social Issues Review*, Volume 6, Issue 1, 2015, PP 193-214. (in Persian) Doi: 10.22059/ijsp.2015.56924

*This page is intentionally
left blank.*